

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Zuzana Bobková

Sociální práce s klienty dětského domova

Bakalářská práce

vedoucí práce: PhDr. Jan Vančura, Ph.D.

2021

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé práce PhDr. Janu Vančurovi, PhD. za poskytnutí pomoci, za trpělivost, ochotu k aktivnímu doprovázení, připomínky a cenné rady. Také děkuji všem respondentům za jejich čas, spolupráci a umožnění setkání v době pandemie.

Úvod.....	7
1 Konceptuální část	9
1.1 Sociální pracovník dětského domova.....	9
1.1.1 Sociální práce jako akademická disciplína.....	9
1.1.2 Etický kodex sociálních pracovníků.....	10
1.1.3 Sociální práce s klienty v dětských domovech.....	11
1.1.4 Specifika sociální práce v dětských domovech.....	12
1.1.5 Profesní a osobnostní předpoklady k výkon profese sociálních pracovníků....	12
1.1.5.1 Profesní předpoklady k výkonu sociálního pracovníka	13
1.1.5.2 Osobnostní předpoklady k výkonu sociálního pracovníka.....	14
1.1.6 Základní paradigmatata sociální práce.....	15
1.2 Klient dětského domova.....	16
1.2.1 Charakteristika dětství.....	16
1.2.2 Častá problematika klienta dětského domova	17
1.2.3 Rizika ústavní péče.....	17
1.2.3.1 Psychická deprivace	18
1.2.3.2 Poruchy chování.....	18
1.3 Ústavní zařízení.....	19
1.3.1 Diagnostický ústav	19
1.3.2 Dětský domov	20
1.3.3 Dětský domov se školou	21
1.3.4 Výchovný ústav.....	22
1.4 Činnosti sociálního pracovníka v dětských domovech	22
1.4.1 Přijetí klienta do dětského domova	23
1.4.2 Vstupní rozhovor.....	23
1.4.3 Finanční příspěvky	24

1.4.4	Útěk klienta z dětského domova	24
1.4.5	Propuštění klienta z dětského domova	25
1.4.6	Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami	25
1.4.7	Poradenský charakter sociální práce v dětském domově	26
1.4.8	Další činnosti vykonávané sociálním pracovníkem	26
2	Výzkumná část	27
2.1	Cíl výzkumu a výzkumná otázka	27
2.2	Představení použitých metod.....	27
2.3	Výzkumný soubor	29
2.4	Sběr dat.....	29
2.5	Kategorizace a interpretace dat	30
2.5.1	Vyhodnocení rozhovorů	31
2.6	Souhrn výsledků výzkumu a diskuse	39
	Závěr.....	41
	Bibliografický seznam.....	43
	Přílohy	47

Úvod

V úvodu bych ráda zmínila, že téma, kterému se budu věnovat ve své bakalářské práci, vnímám jako velmi důležité, jelikož se v naší společnosti vyskytují děti, které nevyrostají ve standardní rodině. Tyto děti přišly o možnost šťastného dětství ve fungující rodině, která by je zahrnula láskou a byla by schopna uspokojit všechny jejich potřeby. Jedná se o jedince, kteří se ocitli v dětských domovech, a to z mnoha možných důvodů. Dětské domovy jsou zařízení, která se snaží dětem vykompenzovat domov a rodinu, také jim zajišťuje podmínky, aby mohly žít poměrně spokojený život (podobně jako děti z úplných rodin). Tento institut dětem poskytuje určitou míru lásky a podpory, nabízí jim pomoc, zajišťuje hygienické podmínky a podobně. V dětském domově (který budu ve své práci označovat jako DD) hrají důležitou roli sociální pracovníci a vychovatelé.

Téma této práce se nazývá „*Sociální práce s klienty dětského domova*“, zvolila jsem si jej z několika důvodů. V první řadě bych ráda zmínila, že hlavní motivací pro mě byla láska k dětem. Již na střední škole jsem v rámci praxe navštěvovala dětský domov na Čeladné, chvíle, které jsem zde strávila, ve mně vzbudily hluboké emoce, které pociťuji do dnes. Myslím si, že dané téma není tolik prozkoumané, zároveň vnímám, že je velmi důležité a zajímavé. Rozhodla jsem se věnovat této problematice také z toho důvodu, že neexistuje moc titulů, které by pojednávaly o sociální práci s dětskými klienty. Téma zpracovávám důkladně, poněvadž bych se v budoucnu ráda věnovala profesi sociálního pracovníka v DD.

Cílem mé bakalářské práce je popsat činnosti, které vykonává sociální pracovník v dětském domově. Abych splnila daný cíl, je důležité zmínit dvě stěžejní oblasti, což jsou charakteristika klientů dětského domova a obraz sociálního pracovníka dětského domova. Následně budu pojednávat o sociální práci v dětském domově. Ve své práci zmíním řád dětského domova Čeladná. Dále uvedu rozhovory se sociálními pracovníky z nejmenovaných dětských domovů.

V konceptuální části první kapitoly popisují sociální práci v dětském domově a charakterizují sociálního pracovníka a jeho profesní a osobnostní předpoklady k výkonu práce. V druhé kapitole uvádím aspekty spojené s klientem dětského domova, charakterizují zde pojem dětství a dále uvádím častou problematiku týkající se klientů dětského domova. Ve třetí kapitole se zaměřuji na ústavní zařízení, která jednotlivě popisují. Čtvrtou kapitolu věnuji činnostem sociálního pracovníka v dětských domovech.

Ve výzkumné části uvádím, jaký typ výzkumu jsem pro svou práci zvolila, pojednávám o cíli výzkumu a pokládám výzkumnou otázku. Následně představuji použité metody. Dále popisuji výzkumný soubor a sběr dat. V předposlední části kategorizuji a interpretuji data. Poslední část tvoří souhrn výsledků, diskuse a závěr.

1 Konceptuální část

1.1 Sociální pracovník dětského domova

V této kapitole se zaměřuji na vymezení sociální práce s klienty v dětských domovech a na specifika sociální práce. Sociální práce je vnímána jako akademická disciplína, za její důležitý bod je považován etický kodex a profesní a osobnostní předpoklady k výkonu práce sociálního pracovníka. Posledním bodem této kapitoly jsou paradigmaty sociální práce, která jsou pro sociální pracovníky velmi důležitá.

Smyslem a posláním sociální práce a sociálního pracovníka je dodržování určitých závazných pravidel a hodnot, které pomáhají sociálnímu pracovníkovi při práci s klienty k pochopení života klientů (Úlehla, 2005, s.24).

Hollandová ve své publikaci uvádí důležitost posouzení situace klienta sociálním pracovníkem DD. Uvádí tři modely posouzení – dotazovací, procedurální a výměnný. Ve výměnném modelu je dítě samo expertem na svůj problém a sociální pracovník nechává klienta, aby svůj problém dokázal pojmenovat a začal ho řešit sám (Holland, 2004, s. 12-17).

1.1.1 Sociální práce jako akademická disciplína

Sociální práce se řadí mezi akademické disciplíny, odvíjí se od pedagogiky dětí a dospělých, psychologie, sociologie, politologie, kriminologie a sociální pediatrie. Sociální práce je vázaná určitými hodnotami, dovednostmi, schopnostmi, které sociální pracovník rozvíjí opakovaným tréninkem. Jedno z velkých témat pro sociální práci je dobro a zlo, smysl lidské existence a uspořádání společnosti. Velký význam v sociální práci tvoří solidarita a smysl existence. Do sociální práce můžeme zařadit trestní právo, občanské a lidské právo, ve kterých by se měli sociální pracovníci umět orientovat. Sociologie zkoumá to, jak společenské faktory ovlivňují lidské životy, vysvětluje různé odchylky od normy, například deviace, delikvenci, genderové rozdíly, nezaměstnanost, charakterizuje osoby s psychiatrickými onemocněními a podobně. Psychologie a psychiatrie pomáhá při objasňování normálního a abnormálního chování jedince, dále při objasnění intimních a vzdálenějších interpersonálních vztahů. Kriminologie vysvětluje příčiny kriminálního chování (Matoušek, 2001, s. 10-11).

1.1.2 Etický kodex sociálních pracovníků

Etický kodex sociálního pracovníku stojí na určitých hodnotách, řadí se mezi ně spravedlnost, demokracie a dodržování lidských práv. Sociální pracovníci musí respektovat a dodržovat etický kodex, musí být zodpovědní ve vztahu ke svým kolegům, společnosti, klientům, zaměstnavateli a ke svému povolání a odbornosti.

Sociální pracovník respektuje své kolegy, jejich znalosti, dovednosti a zkušenosti. Snaží se dosáhnout větší kvality poskytované služby.

Vůči společnosti musí sociální pracovník upozorňovat na porušování určitých zákonů, snaží se dosahovat společenského dobra. Sociální pracovník nesmí na veřejných místech hovořit o svých klientech a jejich problémech, musí zachovávat mlčenlivost. Toto shledávám za velmi důležité, neboť mluvit a o svých klientech na veřejných místech by mohlo klientům velmi uškodit.

Sociální pracovníci musí respektovat klienta takového jaký je a podporovat ho k vlastní zodpovědnosti. Chrání jejich důstojnost a lidská práva.

Sociální pracovník musí ve vztahu k zaměstnavateli dodržovat pracovní povinnosti. Sociální pracovník musí být důvěryhodný a je nutné, aby respektoval důvěrné informace, dodržoval mlčenlivost a zachovával soukromí klienta.

Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti se snaží zvyšovat svůj odborný růst, k výkonu sociální práce je důležité mít požadované vzdělání. Snaží se také předcházet tomu, aby nedocházelo ke střetu zájmů (Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR, 2006, s.1-3).

Definice sociální práce, která je v mezinárodním etickém kodexu, je následující: *„Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakcím lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti“* (Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků, 2004, s. 31-32).

1.1.3 Sociální práce s klienty v dětských domovech

Podle Matouška můžeme k pomáhající profesi sociálního pracovníka řadit následující disciplíny: psychologii, pedagogiku, sociální práci a také speciální pedagogiku a medicínu. Na sociální pracovníky jsou kladeny vysoké nároky týkající se jejich psychické a fyzické stránky. Sociální pracovník by měl být důvěryhodný, empatický a komunikativní. Jeho komunikativní dovednosti a znalosti by měly být na profesionální úrovni. Sociální pracovník napomáhá zvládat negativní a náročné životní situace klientů. Může se jednat o pomoc, která je poskytována krátkodobě, nebo dlouhodobě (Matoušek, 2003, s. 149-150).

Matoušek uvádí, že se sociální práce se zabývá nepříznivými sociálními podmínkami klientů, kteří trpí nezaměstnaností, chudobou, diskriminací, zaměřují se také na zanedbávání výchovy, delikvenci mládeže a podobně. Sociální pracovník se opírá o tzv. solidaritu a snaží se pomoci lidem s jejich problémy. Dále pomáhají jednotlivcům či skupinám v jejich nepříznivé sociální situaci. Sociální práce je společenskovední disciplína a také ji lze zařadit do oblasti praktické činnosti. Cílem je zmírnění problémů klientů a navrácení sociální solidarity (Matoušek, 2003, s.213).

Navrátil popisuje sociální práci jako vědu a umění. „Umění“, které klade velký důraz na dovednosti. Lze říct že jde o porozumění potřebám druhých a schopnost pomáhat lidem tak, aby jim naše pomoc byla poskytnutá dostatečně a bez možnosti zneužití nebo rizika závislosti na pomoci druhého (Navrátil, 2001, s. 21).

Podle Navrátila hraje významnou roli komunikace mezi zaměstnanci a klienty, díky které se snaží vést klienta k zodpovědnosti a udržovat mezi nimi vztah na přátelské úrovni. Je důležité se soustředit na verbální a neverbální komunikaci (Navrátil, 2001, 90-92).

Sociální pracovník je nezbytnou součástí pracovního týmu v DD. Pracuje s klienty DD již při umístění do DD, je přítomen až po jejich odchod z DD, kdy spolu mohou následně udržovat kontakt. Sociální pracovník musí dodržovat etický kodex a další závazné normy. Pro sociálního pracovníka je důležitá pomoc dětem a snaha o zlepšení jejich situace. Mezi pracovníkem a klientem je nesmírně důležitá vzájemná komunikace, tato profese by měla být také schopna empatie.

1.1.4 Specifika sociální práce v dětských domovech

Dle Řezníčka sociální práce není plně využita v *rezidentálních zařízeních*. Dle autora můžeme mezistátní a rezidentální zařízení zařadit dětské domovy. Je zde možno taktéž zařadit psychiatrická zařízení, domovy důchodců, domovy pro děti a mládež, kojenecké ústavy, domovy a školy pro postižené děti a dospělé, léčebny, rehabilitační zařízení a sanatoria apod. Velmi málo se stává, že se klienti z ústavních zařízení zařadí zpět do běžného života, k tomu dochází jen málokdy. Pokud k tomu však dojde, nebývá to koordinováno jinými zainteresovanými osobami. Někteří uživatelé zařízení neopouští, pokud dojde k tomu, že ze zařízení odejdou (jak je tomu v dětských domovech, kdy je to nutné), tak k tomu dochází bez spolupráce s jinými zainteresovanými osobami (Řezníček, 1994, s. 26-29).

Odchod dětí z DD je obzvlášť náročný, neboť děti zde žijí v tzv. bublině, ve které se spoléhají na zaměstnance DD. Skutečnost, že se blíží jejich odchod ze zařízení, si nechtějí děti mnohdy připustit. Problém je, že se jedná o ústavní zařízení, které se snaží dítěti nastínit, jak vypadá chod klasické domácnosti, ale 100 % to nikdy nedokáže, protože jak jsem zmínila je to pařát jen ústavní zařízení. Děti nejsou dostatečně ekonomicky připravené na odchod z DD (Běhouňková, 2012, s. 158-159).

1.1.5 Profesní a osobnostní předpoklady k výkonu profese sociálních pracovníků

Ráda bych zmínila, že je obzvlášť v dětských domovech velmi důležitý vztah sociálního pracovníka s klientem dětského domova, neboť klienti dětského domova jsou děti a mladiství. Sociální pracovník je důležitá osoba pro klienty, jelikož poskytuje dostatečné informace a odborné a základní poradenství. Děti mohou k této osobě vzhlízet, a proto je důležité, aby byl vzdělaný a dokázal dětem poskytnout poradenství a pomoc na profesionální úrovni.

Jak již uvádí Řezníček, sociální práce se týká vztahu mezi klientem a pracovníkem, v dané oblasti jsou stěžejní osobnostní a profesní předpoklady k výkonu sociálních pracovníků. K výkonu sociální práce jsou důležité znalosti, dovednost, respekt, důvěryhodnost, empatie a vzdělání pracovníků. Tyto předpoklady jsou velmi důležité, jelikož tvoří komplex nástrojů k vykonávání profese sociálního pracovníka. Profesní a osobnostní předpoklady pro výkon sociálního pracovníka jsou velmi důležité, neboť tvoří komplex nástrojů pro dané povolání. V některých oblastech mají profesní předpoklady větší význam

než osobnostní předpoklady, ale v sociální práci mají profesní a osobnostní předpoklady stejný význam (Řezníček, 1994, s. 23-24).

1.1.5.1 Profesní předpoklady k výkonu sociálního pracovníka

Jako jeden z mnoha nezbytných aspektů, které náleží k povolání sociálního pracovníka, vnímám odborné vzdělání. Zákon č. 108/2006 o sociálních službách uvádí předpoklady a důležité náležitosti k výkonu sociálního pracovníka v dětském domově. Musí splňovat bezúhonnost, zdravotní a odbornou způsobilost a plnou svéprávnost.

Sociální pracovník získává odbornou způsobilost studiem na vyšších odborných školách v oborech, které jsou zaměřené na sociální práci, sociálně charitativní činnost, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, charitativní a sociální činnost a sociální práci. Dále může získat vysokoškolské vzdělání zaměřené na sociální práci, sociální pedagogiku, politiku, právo, patologii, péči a speciální pedagogiku. Zákon také ustanovuje důležitost vzdělávání sociálních pracovníků, a to 24 hodin ročně, díky kterému sociální pracovníci rozvíjí svou kvalifikaci, například formou stáží, konferencí, účasti na školních akcích, kurzech a kreditovaných programech (Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách).

Profesionalita sociálního pracovníka se týká například dodržováním etického kodexu, znalosti legislativy, sociální politiky a celoživotní sebe rozvoje. Za porušení etického kodexu jsou nařízeny sankce. Sociální pracovník by si měl být vědom svým postavením a umět si nastavit hranice s klienty a umět uplatňovat svoje teoretické znalosti v praxi. (Weiss-Gal, Welbourne, 2008, s. 281-290).

V neposlední řadě bych zmínila role sociálního pracovníka v dětském domově. Sociální pracovník zaujímá mnoho rolí, a to například, když jedná s klientem dětského domova nebo se svými kolegy. Tím je myšleno také to, že v určitou chvíli směřuje určitá role do popředí a ostatní role jsou potlačovány, v praxi se mohou role vzájemně prolínat.

Pečovatel nebo poskytovatel služeb – pomáhá klientům s každodenními potřebami, se kterými si sami nedovedou poradit, když potřebují pomoc jiné osoby, ať je služba poskytována v domácnostech klientů, nebo pobytových službách.

Zprostředkovatel služeb – napomáhá zprostředkovat klientům potřebné sociální zařízení, nebo jinou pomoc.

Cvičitel (učitel) sociální adaptace – je osoba, která se snaží naučit klienty, aby dokázali ovládat své chování a mohli řešit své problémy.

Poradce nebo terapeut – Sociální pracovník funguje jako terapeut, který poskytuje poradenství na profesionální úrovni. Pomáhá klientům osobně růst a získávat nadhled nad svým chováním.

Případový manažer – je pracovník zabývající se koordinací a v hodným výběrem poskytované služby. Případový manažer se využívá u těžších případů práce s klienty.

Manažer pracovní náplně v zařízení – dohlíží a plánuje poskytování kvality služeb.

Personální manažer – je pracovník, který zařizuje chod pracovníků v zařízení.

Administrátor – pracovník ve vedoucí, nebo ředitelské pozici, který plánuje způsob práce v zařízeních.

Činitel sociálních služeb – je člověk, který se angažuje při řešení problémů (Řezníček, 1994, s. 57-58).

Sociální pracovník v DD má hned několik rolí, když se podíváme na výše uvedené role, zjistíme, že sociální pracovník může zastávat roli „poradce, učitele sociální adaptace i případového manažera. Roli poradce využívá, neboť pomáhá dětem osobně růst a snaží se u nich vytvořit určitý nadhled nad svým chováním. To, že jej označujeme také za „učitele sociální adaptace“, znamená, že se pracovník snaží, aby děti své chování a jednání využily k pozitivní změně. Dále zastává roli „případového manažera“, protože zajišťuje celkovou pomoc klientům.

1.1.5.2 Osobnostní předpoklady k výkonu sociálního pracovníka

Jako důležité osobnostní předpoklady pro výkon sociálního pracovníka v dětských domovech vnímám, aby byl sociální pracovník empatický, vstřícný, důvěryhodný, akceptovatelný, inteligentní, komunikativní a podobně.

Empatie hraje v sociální práci v dětském domově důležitou roli, jde o porozumění a vcítění se do života klienta a pochopení jeho uvažování a problému. Pracovník se snaží být ke klientovi empatický a dávat mu najevo svou náklonnost, zájem, podporu a poskytuje mu

zpětnou vazbu k řešení jeho problému. Klienti dětského domova jsou velmi vnímaví a potřebují cítit od sociálního pracovníka určitou míru vstřícnosti. (Matoušek, 2003, s.62).

Další důležitou roli hrají v sociální práci komunikační schopnosti. Významným nástrojem v komunikaci je jazykový kód, díky kterému dochází ke vzájemné komunikaci mezi pracovníkem a klientem, kteří si navzájem sdělují své potřeby, problémy a přání. Pracovník dokáže s klienty komunikovat na profesionální úrovni, a to především díky svému vzdělání a absolvování potřebných kurzů. Pozornost je věnována verbální a neverbální komunikaci. Pracovník se snaží své komunikační dovednosti přizpůsobit klientům v co největší míře. (Matoušek, 2003, s.89).

Jedná se také o schopnosti improvizace a posouzení situace klienta, dále je důležité rozvrhnutí přijatelného plánu pro klienta (Řezníček, 1994, s. 23-24).

Sociální pracovník by měl mít určitou míru inteligence, aby obstál v řešení těžkých situací v životě klienta, měl by si umět vždy poradit a také se poučit ze svých chyb natolik, aby věděl, co udělat proto, aby se jeho chyby neopakovaly (Hartl, Hartlová, 2000, s. 233).

1.1.6 Základní paradigmatata sociální práce

Paradigmatata jsou pro sociální práci velmi důležitá a jsou rozdělena na tři odlišné přístupy, které Malcolm Payne (1997) označil jako tzv. „malá paradigmatata“. Paradigmatata se odlišují filozofickými východiskami a praktickými důsledky. Řadíme zde „*terapeutické paradigma, reformní paradigma a poradenské paradigma*“.

Navrátil zmiňuje jako první paradigma „*terapeutické paradigma*“, které se zaměřuje na duševní zdraví a pohodu člověka. Sociální pomoc je poskytována individuálně, nebo skupinově. Je to pomoc, která je poskytována formou psychoterapie. Od sociálního pracovníka se očekává znalost psychologie a absolvovaný terapeutický výcvik. Pro příklad můžeme uvést *přístup zaměřený na člověka*, jehož představitelem je Carl Rogers. Přístup, který se využívá u dětí, je například *kognitivně-behaviorální terapie* napravování nežádoucího chování u dětí (Navrátil, 2001, s. 14).

Druhým paradigmatem, které Navrátil zmiňuje, je „*paradigma reformní*“. Význam paradigmatu je snaha sociálního pracovníka o dosažení společenské rovnosti. Sociální

pracovníci se snaží pomocí solidarity pomoci lidem najít řešení v nepříznivé životní situaci. Sociální pracovníci se snaží podporovat klienty, aby se podíleli na změnách v institucích, nebo společenském fungování (Navrátil, 2001, s. 15).

Třetím a posledním paradigmatem je „*poradenské paradigma*“. Poradenské paradigma se zaměřuje na poskytování poradenství osobám, které potřebují pomoci se zvládnutím problému, a poskytují informace o službách. Jde o tzv. pomoc klientům prostřednictvím zpřístupnění zdrojů a mediací, kvalifikovaného poradenství a poskytnutí informací, například o službách nebo další pomoci. Každé výše uvedené paradigma znázorňuje svým vlastním způsobem představu o sociálním fungování. Teoretické vymezení sociální práce můžeme v určité míře hledat také v sociologii, právu a psychologii (Navrátil, 2001, s. 16-17).

Paradigmata jsou pro sociálního pracovníka nezbytné, neboť je používá při práci s klienty. Jsou velmi důležité, aby sociální pracovník věděl, jak s klienty komunikovat a pracovat. V DD sociální pracovník, převážně využívá poradenské paradigma.

1.2 Klient dětského domova

V této kapitole se budu zaměřovat na charakteristiku dětství a na častou problematiku dětí v DD, kde patří různá rizika ústavní péče, jako jsou například psychická deprivace a poruchy chování.

1.2.1 Charakteristika dětství

V určitých fázích života dítěte dochází k rychlému růstu a vývoji, postupně se začíná projevovat jejich jedinečná osobnost a formuje se sebepojetí. Děti začínají přemýšlet na tím, kým jsou, čím chtějí být a jak je na ně společensky nahlíženo.

V dětství se utváří a rozvíjí určité postoje, názory, zájmy, pohled na sebe sama a postupně se vyvíjí pojetí vlastní identity. Postupem času děti dospívají a mění se jejich názory, vyjadřování a míra odpovědnosti (Helus, 2009, s.101).

V dané oblasti se můžeme zaměřit také na pojem sebepojetí, jelikož děti postupně dospívají, a začínají si všimnout toho, co si o nich myslí druzí, jak na ně nahlíží společnost a co

se od nich očekává (Helus, 2009, s. 183). Vágnerová zmiňuje emoční přijetí, které je definováno jako: „*Projev pozitivního citového vztahu, lásky či sympatie. V opačném případě může jít o zavržení či odmítnutí jako výraz negativního citového vztahu nebo nezájmu.*“ Dítě v dětském domově potřebuje pociťovat význam sebe sama v tom smyslu, že je důležité a je o něj projevován zájem. „*Dětská identita je určena i příslušností k nějaké sociální skupině, resp. určitým lidem, kteří jsou pro dítě důležití, že se s nimi identifikuje*“ (Vágnerová, 2005, s. 305-306).

Pro osobnost dítěte je důležitá osobnost člověka, který dítě vychovává a je pro něj inspirací, u dětí v dětských domovech to jsou většinou vychovatelé nebo kamarádi (Helus, 2009, s.103).

1.2.2 Častá problematika klienta dětského domova

Taxová (1967) zmiňuje častou problematiku, která se váže k dětem v zařízeních dětského domova. Spočívá v zaměstnávání dětí, což je velkým pedagogickým problémem. Činnosti plněné dětmi by měly rozvíjet jejich iniciativu a samostatnost. Dětský domov naplňuje složku kolektivní výchovy, kde si děti mezi sebou předávají určité vzorce chování a vytváří si mezi sebou určité vazby. Již zmíněné činnosti kladou na děti určité požadavky, na které jsou nuceni reagovat. Problémy mohou nastat při práci ve skupině. Přístup k dětem by měl být individuální. Za velký problém jsou považovány psychologické aspekty, např. nové prostředí, přátelé, citové vazby dětí apod. (Taxová, 1967, s. 87-90).

1.2.3 Rizika ústavní péče

Jedním z rizik pobytu v dětském domově může být skutečnost, že není dětem umožněno žít ve své vlastní rodině, kde by byli zvyklí na hospodaření s penězi a podobně. V dětských domovech se zaměstnanci o děti starají, ale klienti se stýkají s omezeným počtem lidí a většinu času se pohybují v zařízení. Může se u nich rozvíjet agrese a zhoršená schopnost komunikace. Děti jsou běžně zvyklé na to, že jsou uspokojovány jejich potřeby. V ústavních zařízeních dochází u klientů k tzv. *ponorkové nemoci*, která se objevuje u jedinců, kteří dlouhodobě pobývají ve stereotypním prostředí, dále může také docházet k šikaně. Mezi velmi časté problémy je zařazena *ztráta soukromí*, které musí být věnována velká pozornost, a to například v případě, kdy jsou děti rozděleny do rodinných skupin a starají se o ně jednotliví vychovatelé, kteří jsou k těmto skupinám přiřazeni (Matoušek, 1995, s.107-111).

U dítěte se mohou rozvíjet problémy psychického charakteru, a to v závislosti na nenaplnění jejich biologických a psychických potřeb, kterými mohou trpět již od narození (Taxová, 1967, s. 69).

1.2.3.1 Psychická deprivace

Na začátek bych ráda uvedla autory Langmeiera, Dunovského a Matějčka, kteří se ve svých publikacích zabývají psychickou deprivací.

K psychické deprivaci dochází mnohdy u dětí bez rodin a rodinného zázemí. V tom případě není naplněna jedna ze základních potřeb dítěte, a to pocit lásky, přijetí, sounáležitosti a podobně. Děti z dětských domovů mohou trpět psychickou deprivací obzvláště proto, že ztratily rodinu, a cítí se osamoceny a opuštěny. Zde chci zmínit definici, která zní: *“Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dlouhou dobu“* (Langmeier, 1974, s.22).

Dunovský psychickou deprivaci spojuje se zanedbaností dítěte, které velmi trpí a strádá po emocionální a psychické stránce (Dunovský, 1995, s. 87).

Matoušek uvádí, že psychická deprivace u dětí z dětských domovů bývá častější u internátního typu než u rodinného typu dětských domovů (Matoušek, 2008, s.44). U dětí dochází k psychické deprivaci důsledkem absence rodičovských či rodinných vazeb např. pocit lásky, přijetí a podobně. U dětí se to může projevovat následně: přejídáním, zlobením, provokováním, opožděným nástupem řeči, masturbací a autonomními potřebami. Často se projevuje u dětí z nefunkčních rodin nebo z ústavních zařízení, tyto děti trpí osamělostí. Deprivace je stav, ke kterému dochází, když nejsou uspokojovány potřeby člověka v dostatečné míře. U psychické deprivace dochází k tomu, že lidé nedokážou navazovat vztahy a věnovat se sami sobě nebo svým koníčkům (Matoušek, 2008, s. 43).

1.2.3.2 Poruchy chování

Poruchy chování jsou ovlivněny více faktory. Patří zde šikana, porušování pravidel a norem, podvádění, lhaní a záškoláctví. Lze je rozlišovat také podle toho, kde a kdy se projevují. Většina dětí využívá lhaní, které jim přináší dosažení určitého benefitu ve prospěch sebe sama. Jde o tzv. „*obraný mechanismus*“, kterým se děti snaží zatajit pravdu. Děti jsou si

vědomy, co je správné, nebo nesprávné, také jsou si vědomy, že lhát se nemá, ale co se týká jejich prospěchu, tak dokážou zalhat, aby se vyhnuly negativním následkům. Poruchy chování ovlivňuje i to, s jakou skupinou se děti schází. Mnoho dětí napodobuje chování rodičů, ale děti žijící v ústavních zařízeních své chování napodobují od zaměstnanců a svých kamarádů. Tím, že žijí v dětských domovech, je pro děti jednodušší se nechat ovlivnit k negativnímu chování. K poruchám chování patří genetické predispozice a děti, nacházející se v ústavních zařízeních, jsou většinou z důvodu genetické predispozice častějšími uživateli návykových látek, bývají více agresivní, projevuje se u nich zvýšená kriminalita a podobné negativní jevy. Děti, které měly možnost poznat rodinu a vyrůstaly v její bezprostřední blízkosti, a to dříve, než byly umístěny do dětských domovů, se mohly ztotožňovat s těmito modely chování a brát je za správné (Vágnerová, 2005, s. 160-162).

Někdy může u dětí v DD docházet k sebepoškozování, které může být zapříčiněno mnoha faktory, například pocitem podřízenosti, osamělosti apod. (Culley, 2008, s. 208).

Jestliže nejsou naplněny jejich potřeby, mohou děti trpět úzkostí. Bývají vyčleňovány z kolektivu a jsou méně průbojné, ve skupině cítí pocit osamělosti (Vágnerová, 2005, s.184).

1.3 Ústavní zařízení

V této části se věnuji školským zařízením, do kterých spadají diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Největší prostor věnuji dětským domovům, charakteristice dětství a časté problematice dětí umístěných v dětských domovech. Počet ústavních zařízení je v České republice celkem 203, z toho je zde umístěno celkem 6553 dětí (MŠMT [online]).

1.3.1 Diagnostický ústav

Do diagnostického ústavu jsou umisťovány děti za účelem diagnostickým, vzdělávacím, terapeutickým, výchovným a sociálním, koordinačním podle § 5, odst.2 zákona č.109/2002. Diagnostické plnění probíhá formou pedagogické a psychologické činnosti v rámci vyšetření dítěte. Výchova dětí se uskutečňuje formou vzdělávání a rozšiřování znalostí dítěte. Terapeutické plnění se zaměřuje na poruchy chování formou nahlížení na děti z pedagogických

a psychologických perspektiv. Výchovné a sociální plnění se zabývá osobností dítěte, jeho rodinou a přáteli. Koordinace plní funkce, které se zaměřují na odborné postupy a spolupráci

s orgány státní správy či dalšími orgány zaměřujícími se na péči o dítě (Zákon č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).

Diagnostických ústavů v České republice je celkem 13 a obývá je 391 dětí (MŠMT [online]).

1.3.2 Dětský domov

Dětský domov je zařízení, do kterého jsou umístěny děti, které nemají, nebo nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Je to tzv. náhrada za vlastní rodinu. Dochází zde k uspokojení základních potřeb dítěte. Dětský domov je rozdělen na dva typy zařízení. Dětský domov může být internátního, nebo rodinného typu (Matoušek, 2008, s. 44).

Zákon č.109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů zmiňuje dětský domov pro děti do 3 let věku a plní v ČR stejné úkony jako kojenecký ústav. Dětský domov je určen pro děti od 3-18 let a pokud děti studují, tak do 26 let, poté musí zařízení opustit. Tento zákon zmiňuje skutečnost, že existují dětské domovy bez školy a dětské domovy se školou. „*Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi*“ (Zákon č.109, §12).

Dětský domov poskytuje dětem dle §2 zákona č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů:

- a) *stravování, ubytování a ošacení,*
- b) *učební potřeby a pomůcky,*
- c) *úhradu nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*
- d) *úhradu nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyly zdravotní služby vyžádány zákonnými zástupci dítěte,*
- e) *kapesné, osobní dary a věcnou pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
- f) *úhradu nákladů na dopravu do sídla školy.*

Langmeier ve své publikaci uvádí, že dětský domov je zařízení, kde jsou umístěny děti, o které se jejich rodiče nestarají, nebo se o ně nemohou postarat. Také zde zmiňuje pojem „sociálních sirotků“, což jsou děti, které mají rodiče anebo alespoň jednoho rodiče, ale ti nesplňují roli rodičovství a zanedbávají své děti, které jim na konec musí být odebrány, aby bylo ochráněno jejich duševní a tělesné zdraví a mohly být naplněny základní životní potřeby. Je důležité zmínit, že vzrostla zodpovědnost a odbornost sociálních pracovníků v dětských domovech, začal se klást větší důraz na jejich vzdělání (Langmeier, 1974, s. 349-350).

Do DD jsou umístěny děti v různém věkovém rozmezí a odlišného pohlaví. Každé dítě je jedinečné a vyrovnává se s různými problémy jinak, proto je důležité se každému věnovat individuálně. Děti v dětských domovech jsou rozmístěny do tzv. bytových jednotek, kde jsou rozmístěny různorodě, to platí jen pro děti předškolního a školního věku. Za velkou výhodu považují, že si mohou navzájem pomoci, starší pomáhají mladším a navzájem se od sebe učí. O každou bytovou jednotku se starají dva až tři vychovatelé. Děti, které jsou vychovávané v ústavních zařízeních, mohou trpět problémy jako je například psychická deprivace (Langmeier, 1974, s.357-358).

Na území České republiky se nachází 137 DD, které mají celkovou kapacitu 4345 dětí (MŠMT [online]).

Děti z dětských domovů mohou odejít např. do Domu na půl cesty, a to do doby, než se dokážou postavit na vlastní nohy. V tomto zařízení se dostává klientům podpora a pomoc (Plch, 2003, s. 10-11).

1.3.3 Dětský domov se školou

Podle Zákona č. 109/2002 sb. §13 má dětský domov se školou podobné vlastnosti jako dětský domov, liší se pouze tím, že jsou zde umístěny děti s poruchami chování, a to:

„a) s nařízenou ústavní výchovou:

1. mají-li závažné poruchy chování

2. vyžadují pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu výchovně léčebnou péči

b) s uloženou ochrannou výchovou

c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v bodě a) nebo b), a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.“ (Zákon č. 109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).

V České republice máme 28 dětských domovů se školou s kapacitou 805 dětí (MŠMT [online]).

1.3.4 Výchovný ústav

V zákoně č. 109/2002 sb. §14 je uvedeno, že ústavní zařízení pečuje o děti s poruchami chování, stará se o děti starší 15 let s těžkými poruchami a snaží se korigovat jejich chování. Výchovný ústav se snaží poskytovat dětem vzdělání, výchovu, sociální zabezpečení a začlenění. Do ústavu mohou být umístěny také děti starší 12 let, které potřebují intenzivnější dohled a nemohou být umístěny do dětského domova kvůli poruchám chování. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně, a to pro děti“ s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochrannou výchovou, které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti, nebo které vyžadují výchovně léčebnou péči, popřípadě se ve výchovném ústavu pro tyto děti zřizují oddělené výchovné skupiny (Zákon č. 109/2002 sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).

Výchovných ústavů máme 25, z toho celkem je nově přijatých 638 dětí (MŠMT [online]).

1.4 Činnosti sociálního pracovníka v dětských domovech

Ráda bych uvedla konkrétní činnosti týkající se sociálního pracovníka v dětských domovech od prvotního přijetí klienta až po propuštění klienta z dětského domova. Sociální pracovník, nebo ředitel zařízení je první osobou, která je s klientem v přímém kontaktu, když nastupuje do dětského domova, a také osobou, která klientovi pomáhá při odchodu z dětského domova.

1.4.1 Přijetí klienta do dětského domova

„Dítě do dětského domova přijímá fyzicky a administrativně sociální pracovníce, která převezme dokumentaci a provede vstupní pohovor.“ (Vnitřní řád-Dětský domov Čeladná).

V některých zařízeních dětského domova je klientovi umožněno navštívit DD již před nástupem, je seznámen s tím, kde se DD nachází, jak vypadá, a může se dozvědět důležité informace, klient je následně na nástup do DD lépe připraven. V některých aspektech se jedná o velmi výhodnou možnost, klienti se například na zařízení lépe adaptují, nejsou tolik šokováni

a stresováni a jsou již dopředu obeznámeni s chodem a povinnostmi v DD. Pro klienta je příjemnější, když je doprovázen osobou, kterou zná, a to z důvodu, aby se cítil bezpečně. Klienti jsou informováni o svých právech a o právech pracovníků, kteří s nimi budou pracovat. Při přijetí klienta do zařízení s nimi sociální pracovník probere důležité informace a postupně sestaví individuální plán. Sociální pracovník vede o dítěti dokumentaci, ve které jsou obsaženy všechny důležité informace (Matoušek, 1995, s. 127).

1.4.2 Vstupní rozhovor

Vstupní rozhovor je poskytován klientovi z toho důvodu, aby sociální pracovník s klientem navázal kontakt a získal potřebné informace.

U vstupního rozhovoru dá pracovník klientovi prostor se zamyslet nad možností společné práce, většinou se pracovník snaží přistoupit na klientovy varianty, díky kterým se pak cítí být více respektován. Pro dosažení správného vstupního rozhovoru je důležité, jak se bude sociální pracovník chovat ke klientovi, a samozřejmě také to, jak se bude klient chovat k pracovníkovi. Sociální pracovník, by měl dodržovat určitá pravidla chování.

Pro správnou komunikaci a dosažení správné úrovně rozhovoru je důležité nenechat se druhou osobou ovlivnit. Je důležité si zachovat dobrou náladu a neřídít se tím, co o klientovi uvedly jiné osoby a co se pracovník dozvěděl z jeho dokumentace. Sociální pracovník by na klienta neměl působit nadřazeně, měl by zachovat profesionální přístup a měl by být lidský. Klienti dětského domova jsou převážně děti a mladiství, kteří potřebují pocítit přijetí a

respekt, a to si sociální pracovník musí uvědomovat a snažit se, aby tomu tak bylo (Úlehla, 2005, s.46-48).

Sociální pracovník posuzuje životní situaci klienta, jedná se o velmi důležitý moment, kdy se sociální pracovník dozvídá důležité informace. Posouzení životní situace klienta pomáhá pracovníkovi, aby dokázal pracovat se specifickými technikami a metodami při práci s klientem. V České republice je množství literatury o posouzení životní situace klienta nedostačující vzhledem k důležitosti pomáhajících profesí. Posouzení se považuje za velmi obtížné a hraje důležitou roli pro práci sociálního pracovníka. Časopis Sociální práce/Sociální práce (1/2007, s. 117) poskytuje informace o základním postupu práce s klientem. Sociální pracovníci by při práci s klientem neměli zapomínat na určité postupy, kroky a plánování individuálních plánů (Navrátil, 2007, s. 72-76).

1.4.3 Finanční příspěvky

Sociální pracovník pomáhá klientovi s vyřízením sirotčího důchodu, jestliže na to má klient nárok (Zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění). Dítěti může být poskytnuta dávka ze státní sociální podpory, tzv. *“přídavek na dítě“*. Tento příspěvek náleží osobě, která má dítě ve své péči. Pokud má momentálně DD dítě ve své péči, daný příspěvek vyřizuje sociální pracovník na určeném úřadu (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře). Klienti dětského domova mají také nárok na poskytnutí osobních darů, věcné pomoci nebo dosažení jednorázového peněžitého příspěvku. Jednorázový peněžitý příspěvek je dítěti poskytnut při ukončení pobytu v dětském domově (Vnitřní řád-Dětský domov Čeladná).

1.4.4 Útěk klienta z dětského domova

Když dítě uteče ze zařízení, sociální pracovnice zjišťuje, zda uteklo dítě do 15 let anebo dítě nad 15 let. Dále zjišťuje informace od dětí a občanů, kteří se vyskytovali v místě zmizení, prošetřuje se, kdy a kde bylo dítě naposledy viděno. Ihned se zahajuje pátrání a je nutno hlášení případu na policii ČR, následně se musí zajistit formulář o útěku dítěte a zde se přikládá jeho fotografie. Když se dítě najde, musí být sepsán protokol, v něm musí být

zaznamenány všechny důležité informace a „za dobu útěku dítěti nenáleží kapesné“ (Vnitřní řád-Dětský domov Čeladná).

Útěk můžeme dělit na dva typy, první je impulsivní, druhý plánovaný. U prvního typu útěku se děti snaží utéct před trestem a ponížením. Může k tomu dojít při konfrontaci se sociální pracovnící nebo vychovatelkou, která dítěti něco zakáže nebo jej z něčeho obviní. Jde o impulzivní jednání, které dítěti uleví. Dítě se většinou brzy vrátí zpátky. Druhý typ útěku dítě plánuje dopředu, může to být nejčastější akt vzdoru nebo pomsty. Tento typ je závažnější, může dojít k tomu, že se dítě už nebude chtít vrátit (Matějček,1991, s.309-310).

1.4.5 Propuštění klienta z dětského domova

Klient opouští ústavní zařízení, jestliže dosáhne 18 let věku a na základě soudu mu uplynula doba ústavní výchovy. Dítě opouští dětský domov dosažením zletilosti a pokud se nepřipravuje na budoucí povolání, dále k tomu dochází, jestliže se uskutečnilo jeho osvojení či převzetí do pěstounské péče. Sociální pracovník předá dítěti, nebo osobě zodpovědné za dítě, veškeré potřebné dokumenty. „*Spisová dokumentace se ukládá po dobu skartační lhůty do spisovny*“ dle zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě.

Zjistila jsem, že když se blíží 18. rok klienta, tak by si s ním měl sociální pracovník v soukromí pohovořit. Následně zjišťuje plány týkající se jeho budoucího života. Poskytne mu poradenství ohledně zařízení, kde může dále nastoupit, než se úplně osamostatní (Rozhovor se sociální pracovnící dětského domova).

1.4.6 Kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami

Kontaktovat a navštívit děti mohou pouze osoby, kterým s nimi nebyl dle nařízení soudu zakázán styk. Když klienta přijde někdo navštívit, musí se přizpůsobit řádu dětského domova. Návštěvy jsou povinně hlášeny sociální pracovníci. V zařízení je zakázáno konzumovat alkohol a užívat návykové látky. Děti mohou užívat telefon ke kontaktu s přáteli či rodinou a využívat internet, který je jim k dispozici (Vnitřní řád-Dětský domov Čeladná).

Sociální pracovníci v DD jsou povinni spolupracovat s orgánem sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). Sociální pracovníci OSPOD jsou povinni navštěvovat děti v dětských domovech za účelem adaptace a podpory, nejméně jednou za tři měsíce (Zákon č. 355 § 29).

1.4.7 Poradenský charakter sociální práce v dětském domově

Poradenský charakter sociální práce se týká každého sociálního pracovníka, který poskytuje klientům služby. Tento zaměstnanec poskytuje v dětských domovech poradenství za účelem dosažení cíle a pro zlepšení situace klienta (Havrdová, 2001, s. 38).

Rada bych zde uvedla sociální terapii, která se snaží jednak diagnostikovat problém a poskytnout poradenství v problémových oblastech klienta (Zakouřilová, 2008, s. 11).

1.4.8 Další činnosti vykonávané sociálním pracovníkem

Sociální pracovník předává klienta do pěstounské péče a k osvojení, zabývá se jeho výchovnými problémy a v krajních případech řeší sebevražedné pokusy. Dále mimo jiné vykonává sociální diagnostiku (Vnitřní řád-Dětský domov Čeladná). Další kapitola se bude věnovat výzkumné části, kde popisuji metodu, kterou jsem zvolila pro svoji bakalářskou práci.

2 Výzkumná část

2.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem mého výzkumu je popsat a analyzovat, jak sociální pracovníci vnímají svoji práci s klienty dětského domova a na činnosti, které vykonává sociální pracovník v dětském domově. Abych došla ke splnění cíle, musím zmínit dvě oblasti, a to sociálního pracovníka v dětském domově a klienta dětského domova. Poté můžeme hovořit o sociální práci v dětském domově. Tuto skutečnost jsem v rámci vykonaného výzkumu zkoumala u sociálních pracovníků z dětských domovů, kteří mají nejvíce zkušenosti s daným typem povolání.

Můj výzkum hledá odpověď na otázku: ***Jak sociální pracovník vnímá svoji práci v dětském domově?***

2.2 Představení použitých metod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala kvalitativní výzkum. Hendl (2008) ve své publikaci uvádí, že se kvalitativní výzkum vykonává v přirozených podmínkách respondentů a zkoumá dané sociální nebo lidské problémy. Na počátku výzkumu si stanovíme téma a poté si stanovíme výzkumnou otázku. Otázky můžeme upravovat během analýzy a sběru dat. Kvalitativní výzkum, jeho sběr dat a analýza se provádí v delším časovém intervalu (Hendl, 2008, s. 48-49).

Hendl uvádí, že: „*kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativní pozorování. Cílem je získat popis zvláštností případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa. Kvalitativní výzkum je orientován na explorování a probíhá nejčastěji v přirozených podmínkách sociálního prostředí. Plán výzkumu má pružný charakter.*“ Tím je myšleno, že se základní plán výzkumu rozvíjí a přizpůsobuje získaným výsledkům (Hendl 2008, s. 61).

Hlavní význam je viděn v kvalitách a formách zpracování dat a zodpovězení výzkumné otázky. Výsledky dat jsou doplňovány citacemi z rozhovorů (Hendl, 2016, s. 227). Na základě sběru dat hledáme souvislosti, které se zde vyskytují, a snažíme se je porovnat (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 208).

Kvalitativní přístup jsem si vybrala, protože je vzhledem k mému tématu nejvhodnější. Také jsem chtěla mé respondenty osobně navštívit. Myslím si, že prostřednictvím osobního setkání získá jedinec daleko více zkušeností a informací než například v kvantitativním výzkumu formou dotazníkového šetření.

Metody, které jsem použila ve své práci pro sběr dat, je tzv. kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru, metodu vytváření trsů a otevřené kódování.

Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor je náročný na techniku přípravy. Tazatel má připravené určité schéma a otázky, na které se bude respondentů ptát. Pořadí otázek lze proměňovat podle okruhu, ve kterém se budeme zrovna nacházet. U polostrukturovaného rozhovoru můžeme vysvětlit nebo upřesnit odpověď respondenta. Respondent nám totiž může dovysvětlit, jak danou otázku myslel, abychom ji správně pochopili a mohli ji interpretovat. Důraz je kladen na doplňující otázky a na hloubkové zkoumání tématu. Místo, kde bude probíhat rozhovor, je také velmi důležitým aspektem přípravy, mělo by se jednat o klidnou místnost, aby rozhovor nebyl ničím narušen a mohl probíhat tak, jak má (Miovský, 2006, s. 159-161).

Otevřené kódování

„Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata.“ K dispozici jsou celkově tři druhy kódování, já jsem si pro můj kvalitativní výzkum zvolila druh otevřeného kódování. *„Výzkumník provádí otevřené kódování prvním průchodem daty. Přitom lokalizuje témata v textu a přiřazuje jim označení.“* Otevřené kódování označuje stěžejní témata v datech. Otevřené kódování lze provést více způsoby: kódováním slova po slovu nebo podle celých textů či odstavců, nesmíme však opomenout náš cíl kódování (Hendl, 2016, s. 251).

Metoda vytváření trsů

Následně jsem použila metodu vytváření trsů. Miovský uvádí, že prostřednictvím této metody dochází k obecněji zformulovaným kategoriím, které se zařazují do určitých skupin. *„Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do*

dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky.“ Cílem je popsat určité kategorie a zařadit je do trsů (Miovský, 2006, s. 221).

V mém výzkumu jsem si stanovila tři oblasti, které zkoumám, tzn. **sociálního pracovníka v DD, klienta DD a dětský domov**. Předem jsem si připravila otázky, kterými jsem se řídila, a byly pro mě strukturou rozhovoru. Otázky jsem kladla pouze na zmíněné oblasti. Používala jsem typ otevřených otázek, protože jsem nechtěla ovlivňovat respondenty.

2.3 Výzkumný soubor

Celkově jsem jednala s pěti respondenty. Šlo o čtyři sociální pracovníce DD a jednoho ředitele. Respondenty jsem sháněla převážně v Moravskoslezském kraji, kvůli pandemii, která momentálně ovlivnila a zasáhla celý svět, bylo mé respondenty opravdu velmi těžké sehnat. V zařízeních DD panovali přísná zařízení a sociální pracovníci byli zahlceni svou prací. Nakonec se mi podařilo sehnat pět respondentů, kteří byli ochotni se se mnou setkat a poskytnout mi potřebné informace. Chtěla jsem, aby mí respondenti byli ve věkovém rozmezí 25-56 let, abych měla více pohledů na danou problematiku z různých věkových kategoriích.

V této práci jsem zvolila metodu vytváření trsu prostřednictvím pěti rozhovorů a jejich následnou analýzu a kategorizaci. Kvůli pandemii bylo obzvláště těžké najít pět respondentů, se kterými by bylo možné vést rozhovor na dané téma. Rozhovor jsem nakonec vykonala se čtyřmi sociálními pracovníky a jedním ředitelem zařízení dětského domova. S každým z mých respondentů jsem se setkala zvlášť. Celkově jsme navštívila čtyři dětské domovy.

2.4 Sběr dat

Využila jsem formu polostrukturovaného rozhovoru a připravila si předem otázky, na které mi posléze respondenti odpovídali (Miovský, 2006, s. 161). Otázky jsem prokonzultovala s mým vedoucím bakalářské práce. Rozhovory jsem vedla se zaměstnanci dětských domovů.

Respondenty jsem kontaktovala telefonicky a předem jsme si sjednali schůzku. Při setkání s respondenty jsem se seznámila s tématem mé bakalářské práce a jejím cílem. Vysvětlila jsem na co se v mé práci zaměřuji a proč je toto téma pro mě důležité. Zeptala jsem se, zda si mohu rozhovory nahrávat. Všichni respondenti s nahráváním našeho rozhovoru souhlasili. Respondenti byli ochotní mi na veškeré mé otázky odpovědět. Přínosem pro mě bylo, že jsem měla otázky připravené předem. Mé otázky byli pro respondenty dostatečně srozumitelné.

Rozhovory trvaly v rozmezích 15-30 minut. Každý audiozáznam, byl přepsán do textové podoby v programu Microsoft Word. Každý z mých respondentů souhlasil s uveřejněním našeho rozhovoru do mé bakalářské práce. Respondenty jsem neznala osobně, proto to si myslím, že rozhovor nebyl ničím ovlivněný. Všichni moji respondenti byli sociální pracovníci v dětském domově. Ke splnění etické povinnosti jsem každého respondenta ujistila, že zůstane v anonymitě. Rozhovory probíhali v měsíci od 4 března do 27 roku 2021.

2.5 Kategorizace a interpretace dat

V mé práci jsem použila otevřené kódování, díky němuž jsem využila otázky a odpovědi. Odpovědi respondentů jsem důkladně pročítala a poté kodovala, hledala jsem podobné kódy, které se v odpovědích respondentů shodovaly a na základě toho jsem tvořila kategorie.

Při analyzování se mi stávalo, že jsem některým větám přiřazovala podobné kódy, a proto jsem si musela dát pozor, abych zbytečně nevmýšlela nové kategorie. Když se mi určité kategorie opakovali snažila jsem se jim dávat stejný název. Snažila jsem se mé kategorie pojmenovávat co nejvýstižněji, aby k nim co nejvíce seděli názvy, které je vystihují.

Na základě zjištění v teoretické části jsem si ověřila, jak je důležitá komunikace mezi klientem a sociálním pracovníkem dětského domova (Matějček, 1999, s. 42).

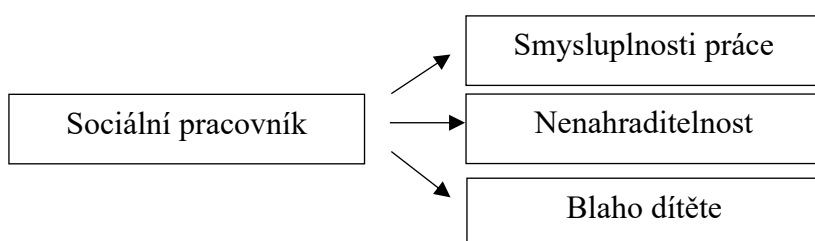
To, co jsem v teoretické části popsala se mi ve výzkumné části potvrdilo. Například to, že sociální pracovník je v dětském domově velmi užitečný a jeho práce je převážně administrativního typu.

Kvalitativní výzkum klade důraz na představení výsledů. Ve výsledcích výzkumu představuji pět trsů, jak respondenti vnímají sociální práci v dětských domovech, a ve výsledcích schématu chci poukázat na to, jak se vzájemné kategorie ovlivňují a jak spolu souvisí. Věty označené kurzivou jsou přesné citace respondentů.

2.5.1 Vyhodnocení rozhovorů

První trs: důležitost sociální práce

Sociální pracovník vnímá svou profesi jako smysluplnou, nenahraditelnou a důležitou především v tom, aby bylo dosaženo blaha dítěte.

Smysluplnost práce zaměstnanci vnímají v tom, že pomáhají klientům DD.

R1: *„Tak já vidím smysl hlavně v té pomoci u dětí a při práci s rodiči těch dětí.“*

R2: *„Smysl vidím v tom, že těm dětem pomáhám.“*

R3: *„Smysl je v tom, že těm dětem pomáháme v tom, aby se poté dokázaly začlenit do běžného života.“*

R5: *„Mým úkolem je komunikovat s rodiči, s dětmi, úřady, se soudy, s policií a samozřejmě i s vedením DD. Takže já tak jakoby řeším všechno konkrétně, co se týká dětí.“*

Nenahraditelnost.

R2: *„Vychovatelé nemůžou mít vlastně všechny papíry u sebe, jakože papíry by mohli mít u sebe, což by šlo, ale nakládat s těmi papíry je problém, vyzvolnovávat, zapisovat dotazy soudu, dotazy sociálních pracovníků, je toho strašně moc.“*

R3: „Je to nutnost, prostě bez téhle práce by to nešlo.“

R4: „Já si myslím, že úkol sociálního pracovníka v DD je opravdu nenahraditelný a nezastupitelný.“

Blaho dítěte.

R1: „Aby ta komunikace probíhala co nejlépe, aby tam nevznikaly konflikty a aby vlastně to dítě, pokud by to bylo možné, se vrátilo zpátky co nejdřív, třeba do své původní rodiny nebo aspoň aby ty kontakty byly třeba co nejčastější.“

R2: „Smyslem je pro mě práce s dětmi a rodinami, dále snažení se o to, aby byly zařazeny zpět do rodiny.“

R3: „Smysl vidím také v tom, že dětem dáváme možnost nového začátku.“

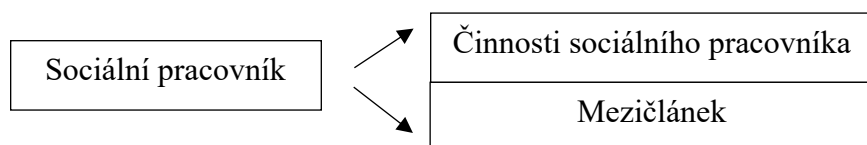
R4: „Jde hlavně o pomoc tomu dítěti, chceme mu pomoci fungovat.“

R5: „U dětí, které odcházejí, intenzivně řeším ty jejich odchody, kam půjdou, jestli to vědí, jestli mají zajištěno bydlení, jestli jim mohu nějak pomoci.“

Potvrdilo se mi, že sociální pracovníci vidí svou práci jako smysluplnou, nenahraditelnou, a zajímá je především blaho dítěte. Myslím si, že je velmi důležité považovat svou práci za smysluplnou. Sociální pracovník pomáhá zajišťovat dětem lepší podmínky na život a snaží se udržovat kontakt s rodinou.

Druhý trs: činnosti sociálního pracovníka

Zde se zaměřuji na činnosti sociálního pracovníka, jeho působení jako tzv. mezičlánek mezi rodiči, dětmi, vychovateli, OSPOD, soudy, neziskových organizací, školy.

Činnosti, vykonávané sociálním pracovníkem, jsou převážně administrativního charakteru. Sociální pracovník spolupracuje s různými organizacemi a pečuje o klienta již od umístění do zařízení až po odchod ze zařízení, někdy dokonce zůstávají v kontaktu, i když už nejsou klienty DD. Dále pracovník vede platby dětí a zabývá se dalšími okolnostmi týkajícími se klientů DD.

R1: „*Vedu dokumentaci, komunikuji s úřady, více méně i s OSPODEM, nejvíce se soudy, s různými neziskovými organizacemi, a vedu v podstatě agendy plateb dětí.*“

R2: „*Volám na OSPOD, soud, počítám kapesné, píšu správní řízení, příspěvky a úhradu péče, vymáhání dluhů, takže spíše administrativní práce.*“

R3: „*Hlavně a převážně pracuji s administrativou.*“

R4: „*Já mám na starosti agendu, co se týče přijímání dětí do zařízení, přemísťování dětí, ukončení pobytu dětí, dále vyřizování úředních záležitostí jako občanské průkazy, cestovní pasy, pokud děti mají nějaké problémy s chováním, vše, co se týče přestupkových řízení, trestných řízení, spolupráce se soudy, spolupráce s OSPODY, spolupráce s jinými organizacemi, s nadacemi, se školami, když k nám přijde dítě, nebo odchází dítě, tak já komunikuji s těmi školami, zajišťuji přestupy do škol. V neposlední řadě určitě sociální právní poradenství s dětmi.*“

R5: „*Sociální práce v DD je hlavně administrativní, já nemám tolik přímé práce s dětmi. Já sedím hlavně v kanceláři a zajišťuji právě ty jejich víkendové pobyty, řeším finance s rodiči správy na děti apod.*“

Respondenti vnímají administrativní práci za důležitou ale vedení dokumentace, jim zabírá mnoho času, považují to za náročné a zdlouhavé, tento čas by raději věnovali klientům DD. Považují se za tzv. mezičlánek, který zprostředkovává kontakt mezi klienty, vychovateli a jejich příbuznými. Vnímám dokumentaci za důležitou, ale myslím si, že pro sociálního pracovníka je důležité trávit čas s klienty DD. Sociální pracovník má velmi důležité postavení v DD a s spolupracuje s různými organizacemi.

R1: *“V tom papírování asi no, těch papírů je někdy až moc.”*

R2: *“Šílené množství dokumentace, papírů, je toho hodně a jeto dvojitá práce, v podstatě někdy i trojitá.”*

R3: *„Těch papírů je strašně moc, to mi přijde navíc, ale tak to po nás vyžadují, to není náš výmysl, ale jinak to nejde, to tak prostě musí být.“*

Sociální pracovníci se cítí být **mezičlánkem**, protože spolupracují s vychovateli, dětmi a dalšími zaměstnanci různých zařízení.

R1: *„Já jsem takový spojovací článek mezi dítětem, rodiči a vychovateli, protože jakmile je dítě umístěno k ústavní výchově, tak za ně DD přebírá zodpovědnost.“*

R3: *„Já svou pozici vidím jako takového prostředníka mezi dětmi, mezi vychovateli a mezi rodinou.“*

R4: *„Já mám na starosti agendu, co se týče přijímání dětí do zařízení, přemísťování dětí, ukončení pobytu dětí, dále vyřizování úředních záležitostí jako občanské průkazy, cestovní pasy, pokud děti mají nějaké problémy s chováním, co se týče přestupkových řízení, trestných řízení, spolupráce se soudy, spolupráce s OSPODY, spolupráce s jinými organizacemi, s nadacemi, se školami, když k nám přijde dítě, nebo odchází dítě, tak já komunikuji s těmi školami, zajišťuji přestupy do škol.“*

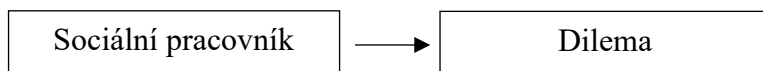
R5: *„Sociální pracovník v DD je v podstatě prostředníkem, dá se říct, že mezi všemi.“*

Sociální pracovník je zprostředkovatelem kontaktu mezi rodiči, dětmi a vychovateli. Sociální pracovník se snaží řešit situace z nestranného úhlu pohledu. Snaží se na věci dívat z vícero úhlů, aby je dokázal co nejlépe a nestranně vyhodnotit. Jeho náplň práce je pestrá a rozsáhlá, ale z pohledu sociálních pracovníků převažuje administrativa. Samozřejmě, administrativa je důležitou součástí jejich práce, ale neměli bychom zapomínat na důležitost klientů DD. Děti by měly být vždy na prvním místě, je důležité je vnímat podle verbální, ale i neverbální komunikace, musíme klást důraz na jejich pocity a emoce, ty jsou většinou skryté

a na první pohled neviditelné, a proto se sociální pracovník v rámci svých možností snaží mít s dítětem vztah na přátelské úrovni, aby se mu mohly otevřít a aby z něj neměly strach.

Třetí trs: dilemata

Zde jsem se pokusila zjistit, v čem respondenti vnímají dilema v sociální práci v dětském domově.

Dilema.

R2: „Jako dilema mě napadá maximálně to, že rodiče nemají zájem o své děti, a já se snažím, aby se mezi nimi ten kontakt nadále rozvíjel. Dilema např. jestli se mám snažit nadále, nebo to přestat řešit. Ale když vidím, že dlouhodobě se rodiče nezajímají a kontakt s dětmi nechťejí, tak je do toho nenutím, pojišťuji si jen základní informace, které potřebuji, a nijak už se o to dále nezajímám.“

R3: „Snaha o zájem rodičů, ale většina rodičů má o děti úplně minimální zájem.“

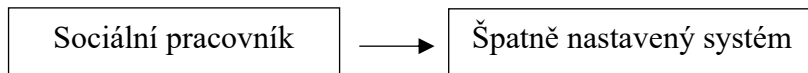
R4: „Ale co mě jako tak asi právě nejvíc štve a vracím se asi zpátky k těm rodičům, je ta neschopnost nebo ten nezájem nebo nějaký pravidelný kontakt s těmi dětmi. Jo, to asi s tímhle se nesmírím nikdy, že oni strašně naslibují dětem, zamotají jim hlavy a ony potom jako fakt děti úplně oddaně čekají u oken a vyhlížejí své rodiče a věří, že ta mamka fakt přijede.“

R5: „Ted' rodič po Vás něco požaduje, je to hrozně složité, anebo třeba když to vemene tak, že vy musíte poslouchat názory z vedení, respektovat třeba to, co vedení chce, a přitom se s tím úplně neztotožňujete, tak třeba tohle může být pro vás dilema.“

Zde sociální pracovníci vnímají jako dilema nezájem rodičů o své děti. Nemohou rodiče nabádat, aby se o své děti zajímali, mohou je pouze v tomto zájmu podporovat. Někteří rodiče zájem nejeví žádný a toto dilema se u mých respondentů opakovalo nejčastěji.

Čtvrtý trs: špatně nastavený systém

V této oblasti mě zajímalo, co by udělalo sociální pracovníkům radost. Všichni se shodli na změně legislativy.

Špatně nastavený systém: zaměstnanci se shodli na tom, že je systém špatně nastavený.

R1: *„Opravdu mám pocit, že je ten systém jakoby špatně nastavený, takže určitě změna legislativy. Změna legislativy je potřebná a na více místech.“*

R2: *„Mně by udělala radost změna legislativy, jinak nevím.“*

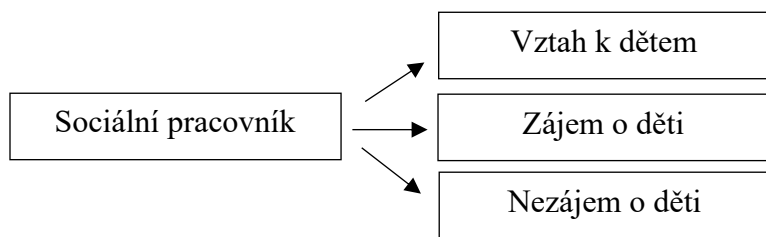
R3: *„Radost by mi udělalo, kdybych se nemusel zabývat tolik dokumentací a věnoval svůj čas více dětem, protože děti to potřebují.“*

R4: *„Já mám pocit, že je ten systém jakoby špatně nastavený, takže určitě, změna legislativy. Změna legislativy je potřebná a na více místech, to jsem viděla, že už i těm vychovatelům jakoby dochází síly, že tam je taky opravdu velký počet dětí na jednoho vychovatele. Takže to všechno by muselo vyjít z toho zákona. To je ale na změně toho zákona. Tohle by mi udělalo radost.“*

Zaměstnanci se shodují, že systém je špatně nastavený v tom, že sociální pracovníci svůj čas věnují převážně administrativě, a kvůli tomu nemají tolik času na klienty DD. Sociální pracovníci zmiňují, že DD je ústavní zařízení, které nedokáže dětem 100% ukázat, jak to funguje v úplné rodině.

Pátý trs: vztahy

Zde jsem se snažila zjistit, jaký má sociální pracovník vztah k dětem a jak se mu pracuje se zájmem a nezájmem rodičů.

Vztahy k dětem mají sociální pracovníci na přátelské úrovni.

R1: „K dětem mám přátelský, kladný vztah, sama mám děti a už dříve jsem pracovala na OSPODU, takže můj profesní vztah se zaměřuje stále na děti. Práce s dětmi mě baví a naplňuje a pracovat s dětmi chci i na dále.“

R2: „Kamarádský vztah, chodí zamnou, když si chtějí popovídat, nebo se o něčem informovat. Jsem v kontaktu s dětmi, ony za mnou mohou přijít, nebo já za nimi, a to kdykoliv. Chodí za mnou pro radu i když si potřebují popovídat, ale většinou to jsou holky, chlapci jsou více uzavření.“

R3: „Přátelský vztah, ale snažím se, aby mě brali jako autoritu.“

R4: „Tak já si trůfám říct, že dobrý, jako já jsem spokojená, děti za mnou pravidelně chodí, mám je tam u sebe pořád, takže já doufám, že i z jejich strany to tak bude, takže máme mezi sebou pěkný a přátelský vztah.“

R5: „Tak jsou to děti, třeba úplně profesionální vztah s nimi mít nejde, protože to by se úplně musel člověk oprostit od emocí s tím, že to jsou prostě děti, snažím se k dětem být otevřená, upřímná.“

Práce se zájmem rodičů o děti.

R1: „Většinou maminky jeví zájem a práce s nimi je lepší. Když mají rodiče o děti zájem, tak to je velmi pozitivní. Snažíme se, aby si děti co nejdříve si vzali do péče k sobě, a většinou se to povede.“

R2: „Se zájmem rodičů se mi pracuje skvěle, jelikož když rodiče mají zájem, většinou se snaží udělat vše proto, aby bylo dítě přiřazeno zpátky do péče k nim.“

R3: „Když rodiče mají zájem, tak se mi s nimi pracuje dobře. Snažím se udělat vše proto, aby si dítě vzali zpátky do péče.“

Práce s nezájmem rodičů o děti.

R1: „Otcové jakoby ve velké míře stáli úplně mimo. Bud' s nimi vůbec nebylo možné nějak jakoby navázat kontakt, anebo neměli zájem. Takže pokud jsem viděla, že opravdu ten zájem tam není a už dlouhodobě, tak ten kontakt byl skoro vždycky jen dle toho zákona. Vím, že musí sám chtít ten člověk, nikdo ho nemůže přinutit, ba naopak, když je ten tlak na něj ještě větší ze všech stran, tak vím, že jakoby to není, není dobrý.“

R2: „S tímhle se v podstatě nedá nějak pracovat, když nemají zájem, tak nemají zájem, z mého pohledu s tím nic nezmůžu, to spíše OSPOD s nimi pracuje, že on je nahání, aby přišli, aby ty děti navštívili, my je nemůžeme donutit ty rodiče. Můžeme vzít to dítě a zajet sním do místa bydliště toho rodiče, to můžeme udělat, ale nemůžeme toho rodiče nutit, aby dojížděl za tím dítětem. Když zájem nejeví, tak ho nenutím.“

R3: „Špatně, rodiče nemůžeme nutit, aby jevíli zájem o své dítě, ale snažíme se je přesvědčit nějakými rozumnými argumenty a vlastně nějak navázat ten vztah s tím dítětem a pomoci. Nejen s těmi rodiči mluvíme, ale i s tím děckem samozřejmě, ale to je všechno na bázi dobrovolnictví. Samozřejmě ze stránky zákonných zástupců. Oni vlastně nemají žádnou povinnost nám plnit naše úkoly kromě zasílání nějakých finančních prostředků, pokud je mají.“

R5: „Víte, ono je to těžké, když rodiče nemají zájem, tak je těžké ho v nich zase budít. Párkrát se nám stalo, že jsme se snažili rodiče namotivovat, ať děti navštěvují, ať jim volají, oni to třeba párkrát udělají a pak zase půl roku se odmlčí. Ty děti tím potom trpí.“

Sociální pracovníci se snaží mít s klienty dětského domova vztah založený na přátelské bázi, protože poté je s nimi lepší spolupráce. Děti si váží takového vztahu a jsou rády, když jsou seznámeny s realitou. Dále se respondenti shodli, že když má rodič o dítě zájem, tak

většinou dojde k tomu, že je jim dítě svěřeno zpět do péče. Většinou dochází k tomu, že si děti berou zpět, ale když rodič o dítě nejeví zájem, tak není možné (ani ze strany sociálních pracovníků) cokoli dělat. Když by klienty nutili do kontaktu s dětmi, tak by mohlo dojít ke konfliktům a k následné nespůlupráci. R1: *“Vím, že musí ten rodič chtít sám, nikdo ho nemůže přinutit, ba naopak, když je ten tlak na něj ještě větší ze všech stran, tak vím, že to není dobrý. Tam potom třeba i nastane blok v tom, že si ti rodiče děti nechtěli brát.”* Nezájem většinou jeví otcové dítěte, matky mají větší snahu, ale mnohokrát se stává, že rodiče dítěti mnoho naslibují, ale poté bohužel nic nesplní. Dítě je z toho následně zklamané. R1: *„Jakože tam byla taková maminka: „jo já se za vámi zastavím, přijedu, přivezu vám něco...“ a potom vlastně na poslední chvíli zavolala, že to nestihne, takto to dělala v průběhu mockrát, takže ty děti jsou potom flastrovaný a zklamaný.*

2.6 Souhrn výsledků výzkumu a diskuse

Podle výsledků schémat můžeme vidět, že se jednotlivé kategorie vzájemně ovlivňují a navzájem na sebe působí. Cílem mé bakalářské práce bylo popsat činnosti vykonávané sociálními pracovníky v DD. Činnosti sociálního pracovníka ve spolupráci s klienty dětského domova jsem v teoretické části, tak i v praktické části, popsala a podrobně vysvětlila. Můj výzkum hledal odpovědi na otázku: ***Jak sociální pracovník vnímá svoji práci v dětském domově?*** R2: *„Pomáhat dětem, to mi přijde jako smysluplné, protože bez dětského domova by o ty děti nebylo postaráno.“*

Prostřednictvím mého výzkumu jsem zjistila, že sociální práce je v dětských domovech velmi nezbytná, a to především pro klienty DD a pro samostatný DD. Zjistila jsem, jaké činnosti vykonávají sociální pracovníci v DD, také jsem zjistila, že sociální pracovníci jsou přehlceni administrativou, a všichni respondenti se shodli na tom, že by byla potřeba změny v legislativě. Sociální pracovníci spolupracují s OSPOD, neziskovými organizacemi, školy, soudy, přijímají klienta do DD, pomáhají dítěti připravit se na život mimo zařízení DD, seznamují klienta s vnitřním řádem DD, vedou vstupní pohovor s klientem, zabývají se financemi klientu, řeší útky dětí, záškoláctví, kontakt s rodiči a podobně. Zjistila jsem, že otcové o děti většinou nejeví zájem, v tomto ohledu se snaží více matky projevovat zájem jejich dítěte. Sociální pracovníci se cítí bezradní, neboť nezájem rodičů o děti je velký, a změnit to není jednoduché, někdy to ani nelze.

Myslím si, že sociální pracovníci vykonávají v dětských domovech spíše administrativní práci a nejsou s dětmi natolik v kontaktu jako vychovatelé. Výzkum poukazuje na to, že práce sociálního pracovníka v dětském domově je velmi důležitá a opodstatněná. Sociální pracovník je v zařízení odborníkem, který pomáhá dětem v nepříznivých situacích, a poskytuje dětem pomoc také při získávání informací. Dále zajišťuje potřebné záležitosti týkající se dětí, rodičů, zařízení či personálu.

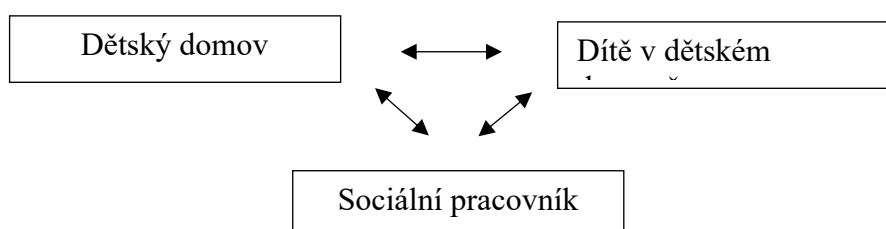
Havrdová zmiňuje kompetence sociálního pracovníka, které jsou důležité proto, aby se dokázal správně rozhodovat komunikovat s klienty zároveň dokumentace je pro sociálního pracovníka denní náplní práce (Havrdová, 1997, s. 41-42).

R4: „Díky mého výzkumu jsem zjistila, že sociální pracovníci považují svoji práci za velmi důležitou a také shledávají za opravdu významné komunikovat s dětmi na přátelské úrovni. *„Já si myslím, že sociální pracovník v dětském domově je opravdu nenahraditelný a nezastupitelný“*

Důležitost sociálního pracovníka shledává Matoušek v tom, že jde převážně o administrativní práci sestavuje individuální plány a zapisuje veškeré důležité informace (Matoušek 1995, s.127).

Sociální pracovník přispívá ke kolektivnímu vzdělávání dětí v dětských domovech. Přistupuje ke každému dítěti s láskou a přátelským přístupem (Taxová, 1987, s. 89-90).

Graf uvedený níže, znázorňuje propojenost mezi sociálním pracovníkem, klientem dětského domova a samostatným dětským domovem. Sociální pracovník je tzv. mezi článkem mezi dětmi, zařízením a společností. Myslím si, že je velmi důležitý pro toto zařízení a klienty dětského domova. Ať již DD, klient DD, nebo sociální pracovník v DD jsou na sebe určitým způsobem vázání a vzájemně se doplňují a ovlivňují. Činnosti, které sociální pracovník vykonává jsou pro DD velmi důležité a sociální pracovník je vnímá za velmi potřebné.

Závěr

V rámci mé bakalářské práce bylo důležité zjistit a popsat činnosti, které vykonávají sociální pracovníci v dětských domovech. Díky teoretickým poznatkům jsem uvedla profesní a osobnostní předpoklady k výkonu sociálního pracovníka v dětském domově, dále jsem popsala role, které tento sociální pracovník zastává. Zmínila jsem charakteristiku klienta, který je umístěn do dětského domova. Také jsem zmínila psychickou deprivaci a výchovné problémy, kterými klienti dětského domova mohou trpět.

Hlavní kapitola mé bakalářské práce obsahuje činnosti, které sociální pracovník plní v dětském domově. Dané aktivity jsem seřadila od prvotní činnosti, což je přijetí klienta do dětského domova, až po jeho odchod z DD. V poslední části mé bakalářské práce jsem zpracovávala otázky formou rozhovoru s respondenty, kteří plní sociální práci v dětském domově. Dále jsem se zaměřila na negativa, která sociální pracovníci vidí v systému. Informace jsem porovnávala s informacemi uvedenými v teoretické a praktické části. Na základě teoretických poznatků jsem se mohla soustředit na praktickou část.

Prostřednictvím zpracování daného tématu jsem obohatila své znalosti o sociálním pracovníkovi, sociální práci a klientech dětských domovů. Navštívila jsem čtyři zařízení DD, a proto jsem mohla porovnávat názory mých respondentů. Uvědomila jsem si také, jak je tato profese důležitá. Sociální pracovníci v dětských domovech jsou řazeni mezi profese, které jsou psychicky nejvíce náročné. Téma jsem si zvolila, protože bych tuto profesi chtěla v budoucnu vykonávat. Má bakalářská práce mi pomohla tématu lépe porozumět. Také mě obohatily názory pracovníků, můj výzkum sociální práce v DD poukázal na jisté rezervy tohoto povolání. Rezervy vnímám v tom, že je sociální pracovník zahlcen administrativní činností, která samozřejmě souvisí s jeho povoláním, ale jako negativní shledávám skutečnost, že sociální pracovník není přes jeho administrativní povinnosti v dostatečném kontaktu s klienty a nemůže se tolik soustředit na klienta a jeho konkrétní potřeby. Díky mé práci jsem mohla zjistit, jak sociální pracovníci vnímají svoji práci v dětském domově

Myslím si, že má práce může být užitečná jako inspirace studentům v oboru sociální práce. Jako důležité shledávám to, že se na sociální práci můžeme dívat z několika úhlů. Různorodé pohledy na tuto profesi by pro nás mohly být užitečné jak ke způsobu vnímání sociálního pracovníka v dětském domově, tak klienta DD. Musím říct, že mnoho osob v mém bezprostředním okolí nevědělo, že sociální pracovníci pracují také v dětských domovech,

a proto si myslím, že by má práce mohla pomoci k rozvinutí vědomostí lidí, kteří nemají dostatečné informace v dané oblasti. Jako negativum vnímám nedostatek literatury týkající se sociální práce a dětských domovů, té není věnován dostatek pozornosti. Sociální pracovník je nezbytným článkem v cestě za zlepšením života dětí z DD.

Bibliografický seznam

BĚHOUNKOVÁ, Leona. 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87652-87-9.

CULLEY, Sue a Tim BOND. 2008. *Integrativní přístup v poradenství a psychoterapii: dovednosti a strategie pro zvyšování kompetence v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-7367-452-6.

DUNOVSKÝ, J., Z. MATĚJČEK a Z. DYTRYCH. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-192-5.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-x.

HAVRDOVÁ, Zuzana a Lenka ZAMYKALOVÁ. 2001. *Profesní struktura a kvalifikační předpoklady pracovníků v sociálních službách*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

HELUS, Zdeněk. 2009. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

HOLLAND, Sally. 2004. *Hodnocení dítěte a rodiny v praxi sociální práce*. London: Sage. ISBN 0-7619-49020-X.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. 1974. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum.

MATĚJČEK, Zdeněk. 1991. *Praxe dětského psychologického poradenství: celostátní vysokoškolská příručka pro studenty filozofických a pedagogických fakult studijního oboru 77-01-8 Psychologie a skupiny oborů Učitelství*. Praha: SPN. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-24526-9.

MATOUŠEK, Oldřich. 1995. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-08-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 7178-473-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

NAVRÁTIL, Pavel. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.

ŘEZNÍČEK, Ivo. 1994. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-00-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

TAXOVÁ, Jiřina. 1967. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha SPN.

ÚLEHLA, Ivan. 2005. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-36-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Univerzita Karlova, vyd. Karolinum. ISBN 80-246-1074-4.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. 2008. *Sociální terapie, aneb, Její teorie i speciální techniky, které pomáhají v sociální práci s rodinou*. Praha: Institut pro místní rozvoj. ISBN 80-86976-14-3.

Odborné časopis

NAVRÁTIL, Pavel a Libor MUSIL. 2007. Posouzení životní situace klienta – jak na to! Role sociálního pracovníka. *Časopis sociální práce/Sociálna práca*. č. 1. s. 117. ISSN 1213-6204.

NAVRÁTIL, Pavel. 2007. Posouzení životní situace: úvod do problematiky. *Časopis sociální práce/ Sociálna práca*. Brno: ASVSP. č. 1, s. 72-76. ISSN 1213-6204.

PLCH, Robert. 2003. Vstříc úspěšnému startu do dospělosti. *Časopis sociální práce/Sociálnapráca*, č. 2, s. 10-13. ISSN 1213-6204.

WEISS-GAL, Idit. –Penelope WELBOURNE, 2008.*Profesionalizace sociální práce: mezinárodní průzkum*. V International Journal of Social Welfare, č. 4, s. 281-290 ISSN 1369-6866.

Zákonné normy

Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-177>

Zákon č. 155 ze dne 30. června 1995 o důchodovém pojištění. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č.109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-03-15].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 499 ze dne 30. června 2004 o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. *Zákony pro lidi*. [online]. [cit. 2021-05-12].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-499>

Internetové zdroje

Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ze dne 19. května.2006. Společnost sociálních pracovníků ČR.: [online]. [cit. 2021-19-02].

Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf

Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy. 2004. Sociální práce/Sociálna práca, Brno: ASVSP, 4/2004, 4, od s. 31–34 (pracovní překlad dokumentu) [online]. [cit. 2021-02-19].

Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. [online]. 2019-2020 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/statistika>

Vnitřní řád DD. Dětský domov Čeladná [online]. 2015 [cit. 2021. 02.17]. Dostupné z: <https://www.ddceladna.cz/media/Dokumenty/Vnitřn%C3%AD%20řád%2001.06.2019.pdf>

Přílohy

Tyto otázky jsem měla předem připravené pro respondenty.

- 1. V čem vidíte smysl sociální práce v dětském domově?*
- 2. Jaké činnosti vykonáváte jako sociální pracovník v dětském domově?*
- 3. Co postrádáte v sociální práci v dětském domově?*
- 4. Vybaví se Vám nějaké dilema, které jste řešil, nebo opakovaně řešíte, jako pracovník v dětském domově?*
- 5. Co by Vám udělalo radost, kdyby byla příležitost, aby se v dětském domově něco změnilo? (co by to bylo?)*
- 6. Jaký máte jako sociální pracovník vztah k dětem? Jak s dětmi pracujete?*
- 7. Jak se Vám daří práce s nezájmem rodičů o děti z dětského domova?*
- 8. Jak se Vám daří práce se zájmem rodičů o děti?*